

VLASTIVĚDNÝ SBORNÍK

čtvrtletník pro regionální dějiny severního Plzeňska

číslo 4 / 2011 / ročník XXI

STÁLÁ EXPOZICE

Historie Mariánské Týnice a mariánský kult

- nejnovější archeologické nálezy
- Santiniho stavba barokního objektu
- osudy po zrušení kláštera
- obnova a rekonstrukce na přelomu 20. a 21. století
- mariánské poutní místo (sochy, obrazy)

Raně středověké obydlí a archeologické nálezy severního Plzeňska Kultura a vzdělanost severního Plzeňska:

- veduty a vyobrazení sídel
- kaple jako liturgický prostor
- školní třída
- galerie světců
- oratoř a liturgické předměty
- umělecké vybavení prostředí společenských elit 19. století

Národopis severního Plzeňska:

- lidové zvyky
- náves s kaplí a včelařství
- selská jizba a komora
- stodola
- kovárna
- slévárna litiny

Města, spolky a řemesla severního Plzeňska:

- řemeslnické dílny a obchody
- kuchyně 30.–40. let 20. století
- hostinec

Kostel Zvěstování Panny Marie:

- rekonstruovaná památka vrcholného baroka, obnovená kupole a interiér s freskovou výzdobou

VÝSTAVY

PETR BRANDL - restaurované

obrazy - Zavraždění sv. Václava, Smrt sv. Isidora, Stětí sv. Barbory (kostel Zvěstování P. Marie - časově neomezeno)

KONCERTY

56. sezóna 2011–2012

Kruhu přátel hudby při ZUŠ Kralovice

14. prosinec 2011 v 19,30 hodin

VÁNOČNÍ KONCERT

Collegium Fiddle Dolce

M. B. Karpíšek

18. leden 2012 v 19,30 hodin

KLAVÍR VÁŽNĚ I NEVÁŽNĚ

Cimrmanband

Štěpán Kos, klavír

Jan Vozár, klavír

16. únor 2012 v 19,30 hodin

Martin Kos, housle

Štěpán Kos, klavír

14. březen 2012 v 19,30 hodin

KUBELÍKOVO TRIO

Kvita Bilynská, klavír

Shizuka Ishikawa, housle

Karel Fiala, violoncello

18. duben 2012 v 19,30 hodin

PLZEŇSKÉ DECHOVÉ KVINTETO

a Štěpán Kos, klavír

16. květen 2012 v 19,30 hodin

HLASOPLET

mužský vokální sextet

ADRESA

Muzeum a galerie severního Plzeňska, Mariánská Týnice čp. 1
331 41 pošta Kralovice
Telefon a fax: 373 396 410
373 397 393

E-mail: info@marianskatynice.cz

www.marianskatynice.cz

Vážení čtenáři

Smutnou pravdou konce roku 2011 byla 18. prosince zpráva o úmrtí prvního prezidenta České republiky Václava Havla. Reagovali na ni bezprostředně spontánními vzpomínkami obyčejní lidé, státníci, vědci nebo umělci napříč celým světem.

Vlastivědný sborník se Vás snažil během uplynulých dvanácti měsíců provázet děním v muzeu i odbornými studii našich přispěvatelů. Letošní čtvrté číslo Vám nabízí čtení o novém knižním, regionálně zaměřeném titulu, ohlédnutí za tím, co se letos v Mariánské Týnici podařilo vybudovat, rekonstruovat, vylepšit, další příspěvky se týkají sbírkotvorné činnosti, archeologie či ohlédnutí do historie regionu.

Pro naše předplatitele připojujeme složenkou na úhradu čtyř čísel roku 2012. Jako každým rokem připomínáme, abyste při bankovním převodu uváděli také Váš variabilní symbol (je uveden vlevo nahoře na adresní nálepce). Věřte, že nás bude těšit Váš čtenářský zájem, stejně rádi Vás uvidíme při kulturních akcích následujícího roku.

Proč vnímáme, že čas ubíhá rychle-

ji? Je to tím, že stárneme nebo že se zrychluje životní tempo a proměňuje se nám životní styl? Chtěli bychom čas zastavit? Jsme v něm uvěznění? Na nás samotných záleží, jak s ním - a to platí i v roce 2012 - naložíme.

Přejeme Vám dostatek zdraví, spokojenosti i radosti kolem sebe.

Vaše redakce

Upozornění na otevírací hodiny v knihovně

Naším čtenářům připomínáme, že v Muzeu a galerii severního Plzeňska v Mariánské Týnici je pro nejširší veřejnost přístupná knihovna s fondem 10.000 kusů knih, z nichž většína je určena k zapůjčení domů, zbytek k prezenčnímu studiu v muzeu. Třetina svazků je regionálního cha-

rakteru. Knihovna je otevřena v pondělí a středu od 8 do 15 hodin. Pokud chcete mít jistotu, můžete se předem telefonicky objednat na číslech 373 396 410 nebo 373 397 991.

K dispozici je také veřejně přístupný internet.

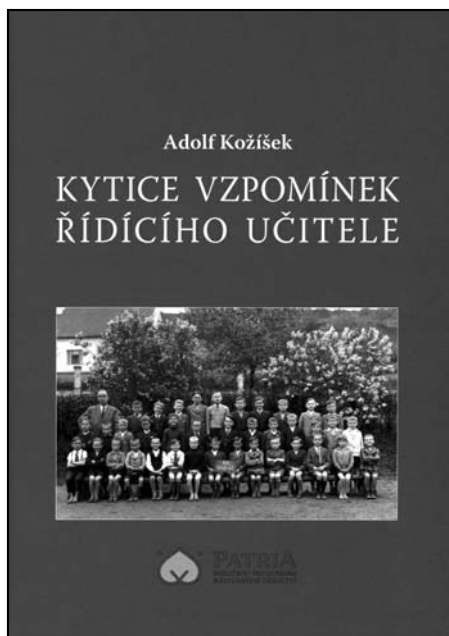
1) Advent v muzeu 3. prosince - koncert Žihelského pěveckého smíšeného sboru a expozice zvyků a tradic. 3), 4) Charitativní koncert a předvánoční setkání sponzorů se pod záštitou hejtmána Plzeňského kraje Milana Chovance konal 8. prosince v kostele Zvěstování P. Marie v Mariánské Týnici. 5) Vánoční koncert, konaný ve spolupráci se ZUŠ Kralovice 14. prosince v podání Michala Polcara, Petry Brabcové, Milana Benedikta Karpíška a Jaroslava Kopejtky se skupinou Collegium Fiddle Dolce. 6) V refektáři muzea se pro děti konala řada přednášek o zvycích v adventním čase.

Adolf Kožíšek: Kytice vzpomínek řídícího učitele. V říjnu 2011 vydala Patria - Společnost pro ochranu kulturního dědictví, Slaný. Vydání první. ISBN 978-80-260-0280-2

"Když jsem vyšel v roce 1907 z ústavu učitelského, těžce jsem této práci učitele, zvykal. Stýskalo se mně po rodném statku, po našem kraji a po svobodě zemědělece. Ale postupem času jsem se zapracoval a pobyt mezi dětmi ve třídě se mi stal denní potřebou. Tak jsem zapomínal na všechny starosti a nepříjemnosti a děti se staly mými milými společníky, pro které jsem hledal v učitelských časopisech a knihách stále něco nového, zajímavého. Tehdy to bylo zvláště kreslení, sloh a zpěv, později v Kačici a v Motyčíně tělesná výchova, čtení dětských časopisů, vlastivěda.

Adolf Kožíšek (1888–1984).

Titulní obálka knihy.

Rozvrh hodin ani učební osnovy nikdy nebyly mým neomezeným pánem.

Obojí jsem měnil dle potřeby a dle osobní nálady mé i žáků. Přesto jsem naučil obyčejně více, než bylo předepsáno. Ani počet učebních hodin jsem nedodržel, spíš ale překračoval. Postavil-li se mi do cesty nějaký školomet, byla z toho srážka, ale já šel svou cestou dál. Mohl jsem si to dovolit, protože jsem dělal mnohem víc, než jiní nejen ve škole, ale hlavně mimo školu," píše v knize Adolf Kožíšek.

"Vzpomínky", regionálně zaměřenou knihu Adolfa Kožíška, rodáka ze Dřevce, zahrnují časový úsek let 1888–1948 a jsou zakončeny v polovině padesátých let dvacátého století.

Týkají se míst jeho působení - prožitého mládí v rodné obci Dřevce, docházky do obecné školy v Hodyni a do měšťanské školy v Kralovicích, studia na učitelském ústavu v Plzni a následného jeho pracovního zařazení v bývalém slánském školním okrese: na školách v Hobšovicích, Kačici, Hnidousích a Motyčíně (dnes v okrese Kladno).

Autor působivým způsobem také vzpomíná na dobu 1. světové války, kdy narukoval k 88. pěšímu pluku do Berouna, se kterým však byl na dobu tří let převelen do maďarského města Szolnoku. Dále popisuje jak svůj pobyt ve vojenském kurzu v Haliči a na dalších místech monarchie, tak i postoje českých vojáků k rakouské armádě včetně praktik vyhýbání se odvelení na frontu. Již před válkou byl Adolf Kožíšek na Slánsku významným sokolským činovníkem, proto nechýbí jeho vzpomínky na působení v sokolské tělocvičné jednotě v Kačici a po skončení války v aktivní jednotě Hnidousy- Motyčín, jakož i v sokolské župě Budečské.

U Adolfa Kožíška kromě jeho rodiny a jeho učitelského poslání převládá zájem o vlastivědu Kladenska a Slánska, které věnoval většinu svého volného času. Četné příspěvky o minulosti a o přírodě (včetně vlastních fotografií) publikoval především ve školském periodiku Vlastivědný sborník školních okresů Slánského a Kladenského, jehož byl nejdříve spolupracovníkem a následně dlouholetým výkonným redaktorem, a to až do roku 1941, kdy bylo vydávání českých časopisů německými okupačními úřady zastaveno. I této problematice

je věnována samostatná kapitola jeho vzpomínek.

V závěru knihy autor přibližuje některé osobnosti z 20.– 40. let minulého století, se kterými se osobně setkal; jedná se např. o vzpomínky na setkání s prezidenty ČSR T. G. Masarykem (v Praze, Lánech, Motyčíně), dr. E. Benešem (v Kozłanech a Kralovicích), kriticky hodnotí např. politickou činnost členky motyčinského obecního zastupitelstva Rozálie Hajníkové, funkcionářů Aloise Muna a Václava Noska, kolaborujícího redaktora Českého slova Karla Lažnovského, ale naopak vyzdvihuje přínos některých vlastivědných pracovníků, převážně svých kolegů - řídicích učitelů: Josefa Švejdy (Pchery), Karla Polánka (Kladno), Františka Hroudy (Lány), či Karla Vettera (později i starosty města Slaného), sokolských pracovníků a funkcionářů Františka Kleinera (Kladno), Theodora Trousilka (Kačice) a dalších.

Nezanedbatelné jsou i jeho vzpomínky na dávno již zapomenuté prosté občany např. ze Dřevce, Kozojed, Plzně (především vzpomíná na kantory z učitelského ústavu), ale i na obyvatele z míst, kde působil jako učitel. Kniha v rozsahu 304 stran je u každé kapitoly opatřena průvodním textem, v závěru poznámkovým aparátem (jmenným a místním rejstříkem), na 16 stránkách barevné fotografické přílohy jsou představeny dobové fotografie z míst Kožíškova působení, jakož i fotografie rodinné.

Řídicí učitel Adolf Kožíšek v roce 1948 požádal o přeložení do důchodu a v tomto roce začal psát koncepty svých vzpomínek, které však již

nepřepsal do čistopisu. I tak tyto v podobě knihy vychází, ale až po 27 letech od jeho úmrtí, kdy bylo nutné je nejen přepsat a jazykově upravit, ale pro dnešního čtenáře i opatřit uvedeným poznámkovým aparátem. Fotografický doprovod textu pochází z pozůstalosti autora, je však také doplněn snímky a pohlednicemi ze sbírkových fondů státních okresních

archivů Kladno a Plzeň-sever, Městského archivu v Plzni, Vlastivědného muzea ve Slaném i Městského úřadu v Kozlanech.

Vzpomínky svým obsahem obslovují nejen čtenáře na Kladensku a Slánsku, ale i z Kozíškova rodného kraje.

*Miroslav Oliverius,
Společnost PATRIA Slaný*

Ohlédnutí za rokem 2011

Rok 2011 přinesl Muzeu a galerii severního Plzeňska dvě velké události. První se odehrála na jaře, kdy byla otevřena nová expozice, resp. dokončena její poslední etapa. O této události jsme již na stránkách Vlastivědného sborníku přinesli podrobnější informace, nyní se můžeme za první návštěvnickou sezónou jen krátce ohlédnout.

Expozici muzea a kulturní akce navštívilo v roce 2011 celkem 20.577 návštěvníků, což ve srovnání s roky uplynulými je číslo rekordní. Věřme, že návštěvníci do muzea nepřicházeli jen kvůli extrémně špatnému letnímu počasí, které nepřálo aktivitám u vody a slunečnému podzimu, který naopak lákal k výletům, ale právě i kvůli nové expozici a službám jejichž komfort se snažíme stále zvyšovat. Ostatně v knize zápisů jsme za rok 2011 nenašli jediný negativní ohlas. Velmi příznivě jsou návštěvníky vnímány vedle vlastních exponátů také dotykové displeje s množstvím fotografií a dokumentů.

Druhou významnou akcí letošního roku bylo zahájení stavby kaple Obě-

tování Páně (více na str. 15).

Rok 2011 přinesl příznivcům a návštěvníkům muzea také již tradiční akce. Při zahájení sezony jsme se pokusili ukázat novou expozici poněkud netradičně, při ukončení sezony měla veliký úspěch bramborová jídla podle starých receptů, májový den, kterému přálo počasí přinesl obvyklý program a advent s koncertem Žihelského pěveckého souboru a ukázkami lidových vánočních zvyků byl také akcí velmi úspěšnou.

Připomeňme jen, že muzeum je institucí sbírkotvornou, schraňující doklady o životě našich předků i minulosti zcela nedávné. Většině návštěvníků zůstává tato stěžejní stránka muzejní činnosti, reprezentovaná depozitáři, konzervační dílnou a objemnými evidenčními knihami, skrytá. V roce 2011 muzeum získalo do svých sbírek 650 předmětů nebo souborů předmětů. Mezi ty nejzajímavější patří např. firemní pivovarská láhev městského pivovaru v Čisté, firemní lahve pivovaru v Petrohradě nebo další z mnoha typů lahví pivovaru v Plasích. K obohacení sbírkového

Děti o vánocích v muzeu.

fondu významně přispěla Základní a mateřská škola v Žichlicích, která muzeu darovala vyučovací pomůcky vyřazené ze školního kabinetu. Kdo chodil do školy v 70. letech 20. století a dříve si jistě pamatuje obrazové vyučovací tabule s výjevy z českých dějin nebo s vyobrazením zvířat domácích i exotických. Školní minulosti patří i kuličková počítadla, sady písmen abecedy a vycpaniny různých ptáků a zvířat, které se staly součástí školní třídy instalované v muzejní expozici. Ze žichlické školy také pochází sestava starých dřevěných vyučovacích lavic s posuvnou stolní deskou kryjící přihrádku pro psací potřeby a kalamář. Lavice, které byly v poměrně špatném stavu, byly v muzejní dílně opraveny a konzervovány

a děti, které muzeum navštívily před koncem roku si je dokonce mohly vyzkoušet.

V roce 2011 byla také doplněna muzejní sbírka pohlednic, mezi zajímavé přírůstky patří čtyřobrázková pohlednice obce Bučí s hostincem Nový svět nebo fotopohlednice přírodní zajímavosti Baba u Žihle. K exponátům, které obohatily již otevřenou expozici připočtíme smaltovanou reklamní tabuli "Mýdlo tři muži", které vyráběla časlavská firma Kosmos Emila Picka od roku 1935. Podařilo se zpracovat poměrně rozsáhlý fond propagačních materiálů z 50. let 20. století, tzv. bleskovek, které jsou jedním z autentických svědectví dobové propagandy.

Pracovníci muzea i v roce 2011 pokračovali k dokumentaci drobných památek severního Plzeňska, tentokrát v oblasti bývalého soudního okresu Touškov. Výsledkem terénní práce i archivních rešerší je opět publikace Paměť krajiny VII - soupis drobných památek Touškovska a Úněšovska, která bude zájemcům k dispozici na počátku roku 2012. Ohlasem na tuto poměrně mravenčí a někdy i detektivní činnost je obnova památek spolky, sdruženými nebo místními samosprávami.

Jiří Fák

Kroniky jako střípek do mozaiky „velké“ historie

Miroslav Hus

Kronika, z řeckého CHRONIKON (běh času - podle řeckého boha času Chronose) nebyla ve starověku a středověku jediným druhem historických zápisů.

Jedním z nejstarších jsou anály - stručné záznamy událostí přiřazené k jednotlivým rokům, ještě nekomentované a netříděné. Jím velmi podobné jsou praktické kalendáře, kdy jsou

tyto události řazeny i k jednotlivým dnům (tato forma se ostatně občas užívá v nejširší veřejnosti i dnes). Historiografický obsah mají i jiné prameny - legendy (povídání o životě, skutcích a zázracích svatých), jim blízká martyrologia - o životě a utrpení svatých a také církevní nekrologia, zapisující data úmrtí významných členů církevního společenství vč. dobrodinců daného kláštera či kostela. Všechny tyto formy byly běžné až do vrcholného středověku.

Teprve kroniky vykládají soustavně dějiny příslušné entity, data třídí, vysvětlují a komentují, jednotlivé roky nebo jiná data spojují vyprávěním a uvedením do souvislostí. Teprve takto vzniklo skutečné prvotní historické dílo. Samozřejmě z dnešního odborného hlediska je to skutečně jen prvotní záznam - necituje dostatečně prameny (tj. kde tyto informace byly sebrány), není zde soupis použité literatury, jiných chronologických záznamů, chybí historická kritika a jiné náležitosti odborné historické práce a obsah je nutně omezen na konkrétní entitu. Ale tu vědeckou úplnost na kronice ani nechceme. Kronika také často kolísá na hraně odborné a krásné literatury a velmi často je pro nás důležitější právě ten literární, resp. jazykovědný obsah. Kronika má pro nás především ten původní význam, tj. komentovaný strukturální a literární celek.

Kroniky jsou různé, např. kroniky určité územní jednotky (obce, oblasti, země), určité instituce (kroniky klášterní, kostelní, kapitulní, diecézní atd., ale i patří sem velmi důležité kroniky školní včetně nejstarších univerzit-

ních), kroniky různých spolků (v starší době kroniky např. literátských bratrstev či církevních společenství, v mladší době kroniky hasičské, sokolské, myslivecké, sportovních klubů aj.) a v neposlední řadě i kroniky podnikové a firemní. Nejdůležitější jsou však kroniky obecní.

V našem kulturním prostoru jsou samozřejmě kroniky (i jiné chronologické zápisy) nutně formovány z křesťanského pohledu na svět a důležité je, že již od vrcholného středověku tu je zájem o veřejné dění a moment společenské odpovědnosti psát či popisovat skutečnost pravdivě. Ale to zase vychází i z postavení kronikáře ve společnosti, odrážejí se tu společenské a sociální různosti.

Typickým prvkem pro kroniky všech druhů je ta skutečnost, že na začátku má kronikář (oprávněný) pocit, že se musí nějakým způsobem vyrovnat s předchozí érou, a tak v kronikách je vždy (ať tak či onak) podána historie příslušného územního či společenského či hospodářského celku. Ta je samozřejmě nutně limitována vzděláním, přehledem, možnostmi, ale i zájmem dotčeného kronikáře. Ale nejdůležitější je to jádro kroniky, to vyprávění o událostech, které kronikář zažil "na vlastní kůži", které kronikář nejen prožil, ale byl často i hybatelem událostí nebo alespoň zasvěceným svědkem. Jistě - již od pradávna toto vyprávění může být ovlivněno a tak zkresleno cenzurou (a někdy i přímým nátlakem na kronikáře ze strany oficiálních míst, aby skutečnost buď přikrášlil, nebo aby alespoň neřikal celou a holou pravdu) a také autocenzurou (již Kosmas napsal: „...uži-

tečnější jest, abychom pomlčeli o nyníjších lidech nebo časech, nežli abychom mluvíce pravdu - a pravda vždy plodí nenávisť - z toho neměli škodu...“). Zejména u kronik vzniklých na zakázku ať organizace, nebo jednotlivce nemůže hledat vždy úplnou pravdu o událostech, kterými organizace prošla, nebo kterými dobrodinec prošel. A záleží tu jistě na osobní odpovědnosti příslušného kronikáře. Přesto kroniky jsou pro historii jedním z nejdůležitějších pramenů vůbec - a víme-li, že kronikář byl či musel být nějak manipulován, zařídíme se podle toho.

V pozdním středověku a na počátku novověku vznikly a máme k dispozici již celou řadu písemných pramenů k dějinám obcí - desky zemské i desky dvorské, berní rejstříky (1379), berní rulu a seznamy osob podle víry z pol. 17. století, tereziánský katastr z poloviny 18. století a o něco pozdější revizitační katastr a josefinský katastr a konečně stabilní katastr z 1. třetiny 19. století, samozřejmě v 18. století i duchovenské tabely a produkční (manufakturní) tabely, resp. později zprávy okresní živnostenské komory a jiné písemnosti vzniklé úřední cestou. Podrobné popisy jednotlivých obcí máme i v přehledných popisech jednotlivých panství, zejména soupisy Schallerův z konce 18. století, Sommerův a podobný soupis, jen o něco starší Eichlerův z 1. třetiny 19. století a stručnější seznamy v Palackého Popisu království Českého (1848) či Sedláčkově Místopisném slovníku (1908) i další novější místopisy (Kotyškův, Jonakův, Lustig-Světničkův, jazyko-

vědné seznamy Profouse, hradologická pojednání Hebera a Sedláčka, kunsthistorické soupisy biskupa Podlahy z poč. 20. století a mladší svazky "Soupisu uměleckých a historických památek" ČAVU). Pochopitelně jsou i různé pozemkové knihy, stavební a lesní účty, vejhostní knihy, zápisy pozdějších obecních zastupitelstev, písemnosti cechů a živnostenských společenstev, farní a obecní archivy a matriky, různé knihy počtů, registratury, úřední listiny atd. Později i první noviny a časopisy (opět ovlivněno vydavatelem). Ale kroniky, zejména obecní, patří pořád k těm nejdůležitějším pramenům.

Neboť jen v kronikách se můžeme dočíst o událostech, které v úředních pramenech, ale často i v pozdějším tisku nebyly zaznamenány, neboť nebyly považovány za důležité. Jen v kronikách se můžeme dočíst o často složitých společenských a příbuzenských vztazích v obci. Jen tu se dozvídáme o osudech jednotlivců, ale i o osudech staveb a nemovitostí. Jen tu máme k dispozici jména různých činitelů, ale i obyčejných lidí, včetně jejich postavení v obci a společnosti. Záznamy o cenách a mzdách, o náládách ve společnosti, o nálezech mincí v okolí, o úrodě i neúrodě, o počasí, o živelných pohromách, o cestách, o různých sociálních a hospodářských místních událostech, o právních jistotách a aspektech, někdy i mordech a zločinech, jsou tu zaznamenávány i pověsti, zvěsti a někdy i anekdoty a drby. Úřední listiny a jiné písemnosti toto často nezmiňují nebo jen povrchně. A hlavní význam obecních kronik je v podání událostí (a ča-

sto i světového významu, jakými byly různé války a revoluce) z pohledu přímého účastníka a „obyčejného“ člověka. Právě tento lidský rozměr je důležitý, protože v oficiálních historických pracích, které vznikaly již od pozdního středověku a vyvrcholily v století 18. a 19. a později, jsou zaznamenány jen ty velké události a jsou popisovány z hlediska a z pohledu velkého světa, vládnoucích kruhů, velkých měst a velké společnosti. A nám historikům právě chybí ten obyčejný lidský rozměr. Kronikáři své záznamy opírali o dnes neexistující zápisy či velmi často o ústní tradici, o dnes neznámé skutečnosti, neboť nikdo jiný je nezapsal, neboť nikoho jiného nezajímaly. Proto jsou obecní kroniky tak důležité. Možná jsou pro rigidního „historika“ nebo znalce velkého světa, pro politika či národohospodáře jen nudným malým střípkem z historie, nezajímavým, nedůležitým

a nelesklým, ale to je velký omyl! Pro skutečného historika jsou střípkem naopak velké ceny, protože právě skládáním těchto střípků dostaneme obraz takový jakým skutečně byl. Živý, barevný, úplný a krásný. Musíme samozřejmě s těmi střípky pracovat, musíme si je umět složit, někdy i obrátit na tu správnou stranu, někdy je musíme i mírně obrousit a někdy jistě i upravit a opravit s využitím střípků jiných, ale teprve složením těch malých a o samo o sobě skutečně možná i málo zajímavých střípků dostaneme skutečný obraz události, událostí, světa a té „velké“ historie. Velká mozaika by bez malých střípků byla neúplná a ochuzená. Bez práce obecních kronikářů by to nebylo možné a proto vám všem tu patří díky za vaši mravenčí práci, bez které by skutečná, „velká“ historie nebyla možná.

Soutěž o nejlepší kroniku Plzeňského kraje

Po úspěšném 1. ročníku v roce 2009 byla znovu Plzeňským krajem vyhlášena soutěž pro kronikáře z Plzeňského kraje. V letošním ročníku byly hodnoceny zápisy do kronik za rok 2009 a 2010. Celkem se soutěže účastnilo 47 obcí se svými kronikami. Hodnotící komise s předsedkyní PhDr. Irenou Bukačovou posuzovala kroniky ve dvou kategoriích. Obce do 500 obyvatel a nad 500 obyvatel. Z okresu Plzeň-sever se do soutěže přihlásilo celkem 10 obcí: Dobříč, Česká Bříza, Kozojedy, Líšňany, Chotíkov, Kožlany, Žihle, Horní Bříza, Přehýšov a Koryta. Slavnostní vyhod-

nocení soutěže a předání cen a ocenění proběhlo 1. prosince 2011 v Plzni v Měšťanském domě Beseda. Výsledky soutěže :

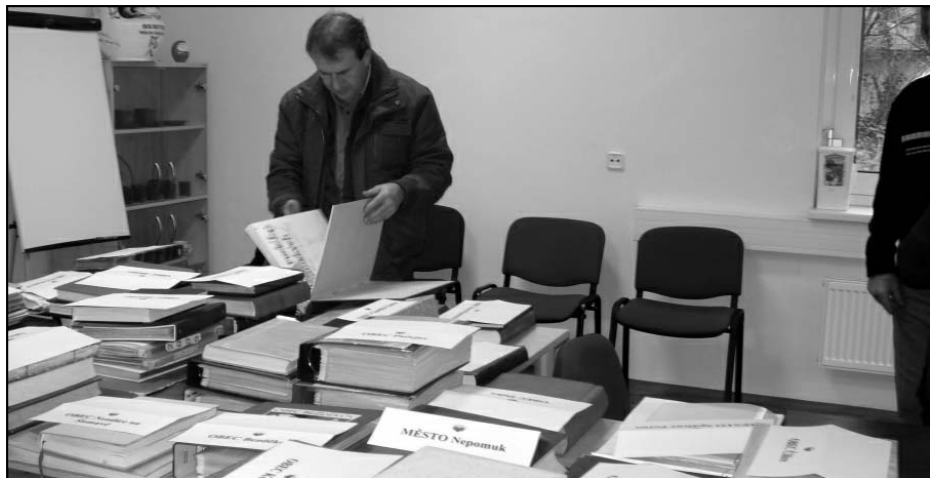
kategorie - obec do 500 obyvatel

1. místo - Koryta, okres Plzeň-sever
2. místo - Štichov, okres Domažlice
3. místo - Záchlumí, okres Tachov

kategorie - obec nad 500 obyvatel

1. místo - Strašice, okres Rokycany
2. místo - Přimda, okres Tachov
3. místo - Žihle, okres Plzeň-sever

Čestné uznání za nadstandardní přístup při vedení kroniky získalo Spálené Poříčí a Útušice (obě Plzeň-jih). Čestné uznání za videodokumentaci

Komise při hodnocení kronik.

získaly Dnešice (Plzeň-jih) a Líšňany (Plzeň-sever).

Čestné uznání za komplexní doku-

mentaci získal Pačejov (Klatovy) a Kožlany (Plzeň-sever).

Jana Dienstpiarová

Odznaky kralovického Sokola ve sbírce muzea

Jiří Fák

Na stránkách Vlastivědného sborníku příležitostně představujeme sbírkové předměty nebo jejich soubory z fondů Muzea a galerie severního Plzeňska, často takové, které nejsou součástí stálých expozic a běžný návštěvník muzea se tak s nimi nemůže seznámit.

I dnes tedy nahlédneme do muzejního depozitáře, do numismatické sbírky, kde je uložena jedna medailka a také dva odznaky připomínající významná výročí v historii kralovického Sokola.

Připomeňme si jen, že Sokol v Kralovicích patří mezi nejstarší spolky na severním Plzeňsku. Byl založen v roce 1873 celkem sedmnácti občany

města, v čele s Václavem Štronerem. V roce 1903 při příležitosti třicetiletého trvání Sokola v Kralovicích byla vydána upomínková medailka. Je kruhová o průměru 34 mm opatřená nahoře závěsným očkem, ražená z cínu. Na její lící straně je obecný sokolský motiv tvořený reliéfem sokola s rozepjatými křídly, držící v pařátech štít se sokolským emblémem ovinutý stuhou, po jeho obou stranách jsou lipové lístky a nad sokolem je stuha s nápisem: „TUŽME SE“. Při spodním okraji je medailka značena „ŠMAKAL“. Na rubové straně čteme v opise: „TĚLOCVIČNÁ JEDNOTA“ a text dále pokračuje nápisem: „SOKOL // V KRALOVICÍCH //

1873–1903“ a je doplněný jednoduchou symbolikou čtyřlístku, dvou kvítků a při spodním okraji stylizovaného vegetabilního ornamentu. Kolem je perlovec. Hrana medailky je hladká, exemplář uložený v muzejní sbírce je mírně deformovaný.

Předmět patří k běžné produkci medailik vydávaných na počátku 20. století pro různé spolky při příležitostech jejich výročí nebo konání různých slavností. Jejím autorem je Václav Karel Šmakal (1863–1941), rytec a medailér, který měl od roku 1892 dílnu zabývající se mj. výrobou těchto drobných medailik. Byly raženy zčásti sériově, mívaly stejný lícní motiv a měnila se jen rubová strana podle zakázky objednavatele¹.

O třicet let později, když Sokol v Kralovicích slavil 60 let od svého založení byl vydán upomínkový odznak. Je vyrobený z bronzového plechu, má obdélný tvar (26 x 31 mm) a na lícní straně je v pozitivním reliéfu

opět sokolská symbolika. Ústředním motivem je letící sokol držící v pařátech činku a pod ním spatřujeme budovu kralovické sokolovny, jako připomínku tehdy nově dokončeného sídla spolku (1929) a kostel s proboštvím v Mariánské Týnici jako výrazný architektonický symbol Kralovic. Nad sokolem čteme nápis: „60 LET SOKOLA // V KRALOVICÍCH“ a letopočty 1873 a 1933. Rub odznaku je negativní opatřený svíslou jehlicí².

Oslavy 60. let trvání Sokola ale přibližují i „nenumismatické“ muzejní fondy. Mezi tiskovinami najdeme pozvánku a program slavnosti a ve fotografickém fondu jsou snímky z těchto oslav (návštěvníci muzea si je mohou prohlédnout v muzejní expozici v dotykovém displeji). Mohutné oslavy byly rozloženy do dvou víkendů. 10. června se konala slavnostní akademie v místní sokolovně, která spojovala duchovní program

„TUŽME SE“, Tělocvičná jednota Sokol v Kralovicích 1873–1903.

60 let Sokola v Kralovicích, 1873–1933.

(hudba a zpěv) s fyzickým (tělocvičné představení). Na to 11. června navazovala předslavnostní slavnost sestávající z mnoha dílčích akcí, mj. ze štafetového hvězdicového běhu, koloběžkových závodů žactva a odpoledne se na cvičišti odehrávaly soutěže v kolektivních i individuálních sportech (košíková, skok o tyči, vrh koulí apod.). Hlavní slavnost se odbývala 18. června a zahrnovala valnou hromadu v sále sokolovny, ve dvě hodiny odpoledne průvod sokolských jednot a hostů od kasáren městem a od 3 hodin veřejné cvičení prvního okrsku sokolské župy kralovické. Celou slavnost večer uzavírala obvyklá sokolská veselice.

Chronologicky poslední odznak uložení v muzejní sbírce a vážící se k historii Sokola v Kralovicích byl vydán v roce 1947. Odznak je vyroben

z cínu a jeho hlavním motivem je opět sokol, tentokrát sedící se sklopenými křídly na stylizovaném kameni, na němž je téměř neznatelná značka výrobce (PICHL ANTELMAN). Pod ním je štítek s nápisem „75 LET // SOKOLA // KRALOVICE // 1872-1947“. Rub odznaku je negativní se svislou jehlicí. O rok později byl vydán odznak stejných rozměrů i s identickým motivem pouze se změněnými letopočty 1873–1948 a byl vyroben z bronzového plechu (není součástí sbírkového fondu, byl publikován v literatuře³).

Tato dvojice odznaků upozorňuje na zajímavou historickou nesrovnalost v dějinách kralovického Sokola. Rozpor v letopočtech je zřejmě způsoben různým výkladem záznamů o založení Sokola ve spolkové kronice. Její originál se nám při přípravě této stati

nepodařilo získat, proto využíváme jen volného strojopisného přepisu uloženého v knihovně muzea⁴. Podle něj: „První záznam o životě jednoty jest již z roku 1872 a sice 16. května na schůzi bylo usneseno, že se v Kralovicích ustaví jednota sokolská, která měla míti za úkol starati se nejen o tělovýchovu, ale také o požární bezpečnost města a cvičení hasičská..... Na valné hromadě 1873 vyskytly se potíže a neshody mezi zástupci směru sokolského a hasičského..... V roce 1873 usneseno a provedeno založení jednoty čistě sokolské.“ Tento záznam tak naznačuje nejistotu ohledně letopočtu založení kralovického Sokola, která se zřejmě promítla i do dvojího vydání pamětního odznaku k 75. letému výročí založení v roce 1947 a pak znovu v roce 1948. Podle dochovaných snímků ve fondu negativů muzea se v roce 1947 konala spojená slavnost při příležitosti povýšení Kralovic na město a 75 let Sokola, což mj. dokládá transparent na jednom ze snímků. Ovšem v roce 1948 se v Kralovicích konala další sokolská slavnost, opět zachycená na

*75 let Sokola v Kralovicích,
1872–1947.*

negativech. Z dostupné literatury a archivních materiálů se ovšem nepodařilo k těmto událostem získat bližší informace, které by také pomohly osvětlit vydání dvou výše zmiňovaných pamětních odznaků.

Poznámky:

¹⁾ *V literatuře je uvedeno několik těchto medailí vesměs ražených na přelomu 19. a 20. století pro sokolské jednoty v Čechách i na Moravě (VEJSKAL, Oldřich, E. Sokolské medaile, plakety a jiné drobné plastiky. Praha 2002).*

²⁾ *Tento odznak byl na rozdíl od předchozí medailiky již publikován (VEJSKAL, Oldřich, E. Sokolské odznaky. Praha 2002, s. 135.).*

³⁾ *VEJSKAL, Oldřich, E. Sokolské odznaky. Praha 2002, s. 135.*

⁴⁾ *ŠÍDLO Martin Z dějin tělovýchovy v Kralovicích dle kroniky Sokola v Kralovicích 1863–1933. Strojopis, knihovna Muzea a galerie severního Plzeňska, č. 4986.*

Irena Bukačová

V roce 2011 se v Mariánské Týnici stal zázrak, po třech stoletích od položení základního kamene vyrostla během léta a podzimu na východní straně kostela Zvěstování Panny Marie nová kaple, zasvěcená svátku Obětování Páně. Návštěvníci a přátelé Mariánské Týnice, kteří si pamatují obnažené vřetenovité schodiště a část nedostavěného zdiva, by zdejší zákoutí nepoznali. Na místě propoňované kaple nikdy nedostavěného východního ambitu bývala donedávna plocha vymezená pouze základy zdiva a malý záklenek nad zazděným vchodem do kostela, často porostlý drobnými náletovými dřevinami. Nyní zde přiléhá ke kostelu kaple s mansardovou střechou, která je symetrická se svým téměř o tři století starším protějškem západního ambitu.

Návštěvník má poprvé možnost shlédnout, jak měla vypadat celková kompozice dvouambitového poutního místa, tedy alespoň jeho první část, přiléhající ke kostelu. Už z této stavby si může odvodit při troše představivosti podobu pokračování stavby, zvláště pohlédne-li na západní křídlo barokního ambitu. Rekonstrukce této kaple je prvním krokem k obnově jednoho, protějšího, ramene či spíše křídla ambitového dvora, které by uzavřelo ze severovýchodu nádvoří v Mariánské Týnici. Z praktického hlediska je to velmi nutný krok, aby východní část areálu, v němž se konají kulturní a společenské akce, byla uzavřená. Chybí pouze severní

Svěcení základního kamene kaple dne 7. 7. 2011.

část ohradní zdi či stavby, která by spojila novou kapli se stávající ohradní zdí na východní straně.

Otázka dostavby východního ambitu trápila již předchozí generace, jak naznačují pokusy o jeho dostavbu před druhou světovou válkou (Hanus Zápál) či po ní (Josef Vorel) nebo návrhy SÚRPMO alespoň náznakově v terénu přiznat a vyznačit jeho půdorys. Od zrušení kláštera a s ním i poutního areálu v Mariánské Týnici v roce 1785 původní barokní vizi architekta Jana Blažeje Santiniho odsunuly dobové devastace areálu a následně problém jeho údržby a záchrany. Starosti s udržením rozsáhlé stavby, jejích střech, věží a kupole dosud převažovaly. Jen několik vedut a umělecko-historických analýz původní koncepce stavby svědčilo o ideální podobě velkoryse navrženého poutního místa. Čekalo se tři století, než se na ni za zvláštních okolností mohlo navázat. Ale abychom objasnili souvislosti a nepředbíhali dějiny, je třeba se vrátit na počátek 18. století. Před třemi staletími se totiž rozhodlo

Kaple Obětování Páně 7. 12. 2011.

o tom, jak bude vypadat krajina na Kralovicku a Plasku - roku 1711, ve stejný den byly totiž položeny základní kameny ke dvěma významným stavbám, které dodnes určují vzhled míst i jejich širokého okolí - k plaskému konventu a k Mariánské Týnici. Základní kámen k novému kostelu v Mariánské Týnici byl slavnostně položen v červenci roku 1711. Kostel byl zasvěcen „divotvůrkyni Panně Marii Týnecké od anděla pozdravené“, čili Zvěstování Panny Marie. Zázračná Panna Marie Týnecká byla lidově nazývána Dešťová (plášťová), protože dokázala prý na prosby poutníků přivolat déšť v době sucha a je jí připisováno mnoho dalších zázraků. Proto původní středověká kaple byla nahrazena kostelíkem a když ani ten nestačil a očekával se velký zástup poutníků, bylo rozhodnuto postavit svatyni důstojnější. Starý kostelík rozšířený koncem 17. století by mohl ještě sloužit, ale opat Tyttl, který tehdy vládl plaskému klášteru (1699–1738), byl vášnivým stavebníkem a současně pokorným ctitelem Panny Marie. Obřad položení základního kamene se odehrál 2. července 1711 na den

Navštívení Panny Marie, podle jiné písemné verze 7. 7. 1711. Obě data jsou velmi symbolická, zvláště tři sedmičky a tři jedničky v datu posledně uvedeném, na které navázalo i datum vysvěcení dlouho dostavovaného kostela 7. 7. 1777. Akt založení stavby se odehrál velmi slavnostně, jak nás zpravuje dobový kronikář. Opat Evžen Tyttl v pontifikálním šatě za přítomnosti četného přihlížejícího lidu posvětil základní kámen. Ten byl pak položen do míst, kde se napojuje dnes západní ambit k tělesu kostela. Nejspíše jeho místo označuje jediná osmicípá hvězda na fasádě kostela v Týnici nad jihovýchodní kaplí, pod níž někde v základech kámen spočívá. Ostatní pilastry dekoruje hvězda šesticípá, kterou v pravidelném rytmu osmi hvězd v koutech kaplí střídá motiv lilie.

Až půjdete, milí čtenáři, kolem Týnice, prohlédněte si hlavice pilastrů, uprostřed nichž hvězdy vytvářejí jakousi imaginární svatozář celé stavbě. Osmicípá hvězda mezi nimi tedy není dílem náhody či žertu kameníka, nýbrž odkazem k místu, kde byl položen základní kámen. Kostel i se západním ambitem byl vystavěn, avšak celý projekt, zamýšlený opatem Tyttlem, nebyl dokončen. Příšly doby, které této myšlence nepřály. Snad až 300. výročí, které jsme si připomněli letošního roku, vyvolalo její oživení. Pokračování tři století starého projektu či architektonického záměru v Mariánské Týnici je pozoruhodným krokem, k němuž se odhodlalo muzeum v Mariánské Týnici a podpořil je finančně jeho současný zřizovatel, Plzeňský kraj. Vracíme se tak do dění

zdánlivě uzavřeného historickými událostmi, které mezi tím uplynuly a které zabránily dokončení velkorysého záměru opata Evžena Tytlla, jenž si zvolil k realizaci poutního místa svého oblíbeného architekta Jana Blažeje Santiniho.

Nový projekt navazuje na původní záměr vybudovat symetricky vedle kostela Zvěstování Panny Marie a probošství dva ambity. Vývoj místa byl naštěstí velmi pomalý a dal šanci naší generaci v projektu pokračovat. Týnice není zastavěna novými stavbami, naopak prostor pro nový východní ambit uvolnily demolice na přelomu 18. a 19. století. Tyto objekty tvořily tzv. staré probošství, hodinová věž, starý ambit s oltářem 14 pomocníků a nad ním zvonice. Původní, raně barokní areál vděčil za svůj vznik především opatu Ondřeji Trojerovi. Veduty ukazují staré probošství jako osamělou patrovou stavbu, obklopenou klausurní zdí a ambitem. Stávala na místě, kde je dnes zatím prázdná plocha tzv. východního nádvoří.

Jak si vůbec máme představit rituál či obřad kladení základního kamene a co to vůbec znamenalo? Mohli bychom se vrátit ke středověkému opatovi Sugerovi a jeho spisům o Saint-Denis. V kapitole De consecratione („O svěcení“) je součástí i popis slavnosti kladení základních kamenů. „Zbožně a pokorně jsme sestoupili k připraveným jamám, abychom položili základní kameny... na to biskupové pomocí svěcené vody, která byla krátce před tím vysvěcena, vytvořili vlastníma rukama maltu, položili první základní kameny a velmi slavnostně zazpívali Bohu hymnus

„Fundamenta eius“ a to celý až do konce žalmu. Poté k základům sestoupil sám vznešený král a vlastníma rukama položil svůj kámen. I my, a mnozí jiní opati a řeholníci, pokládali jsme své kameny, někteří z lásky a vážnosti k Ježíši Kristu také draho-kamy a zpívali "Lapides preciosi omnes muri tui“.

Slavnostní akt pokládání základních kamenů měl svou historii, která sahá před vznik rituálu svěcení stavební plochy či liturgii svěcení kostela. Na Vyšehradě například při zakládání tamního kláštera přinesl Vratislav II. na stavbu vlastnoručně 12 košů kamenů. Pod obvodové zdivo byly pokládány často zlaté mince či různé svátostky. Rituálů, obvykle magicko-prosperitních, je se stavbami spojena celá řada. A ještě další důležitá, časem ověřená zkušenost: úspěch při stavbě se dostaví pouze tehdy, panuje-li soulad mezi Bohem a tím, kdo je za stavbu odpovědný, tedy mezi objednavatelem či stavebníkem a božím úmyslem. V křesťanství je často připomínána také analogie mezi stavbou kostela a stavbou církevního společenství, tedy živé lidské křesťanské církve.

Svěcení základních kamenů tedy patří mezi nejzávažnější církevní rity a je proto vyhrazeno jen biskupovi. Vysvěcení dokončené stavby "consecratio" (vynětí objektu z profánní sféry a jeho přijetí do sakrální sféry) se může konat jen jednou, je to akt věčné platnosti. Původně bylo slaveno mší, později přenosem relikvií. Doprovázely jej i další rituály: při vysvěcení bylo třeba třikrát zaklepat na dveře kostela u portálu, psala se

písmena řecké a pak latinské abecedy do popela na podlaze kostela, na dvanácti místech byla „pomazána“ kostelní budova místa označují tzv. konsekrační kříže), páli se kadidlo na oltáři. Oba obřady - začátek a dokončení stavby - dostaly pravidelně se opakující podobu ve středověku, kdy byla tradice pokládání základního kamene fixována. Začínalo se postavením kříže na stavebním pozemku na místě budoucího oltáře, následovalo očištění pozemku svčenou vodou, zpěv antifony a žalmu 83, požehnání biskupem, modlitba pro „consecratio loci“, tedy požehnání stavebnímu záměru. Konsekrace pak byla výrazem trvalé boží přítomnosti v božím domě.

Tento exkurs do středověké a barokní tradice svčení základního kamene jsme neuvedli náhodou. Jak je totiž v Mariánské Týnici zvykem, dodržují se zde i dnes tradice při všech stavebních postupech. K nim vedle dobrého řemesla a tradičních technologií patří nezbytně také obřady a rituály, a to nejen ty současné jako stavební povolení, stanovisko památkových orgánů či kolaudace, které jsou v podstatě novodobým technickým „posvěcením“ stavby, ale obřady, které se co nejvíce blíží těm původním. Vedle církevních, jako je vysvěcení či požehnání započatému či dokončenému dílu, jsou to i tradiční řemeslné zvyky, jako např. tzv. glajcha neboli májka, kdy se osazuje na dokončený krov zelený listnatý stromek, ozdobený pestrými papírovými fábory. Je to nepochybně stará praktika a dodnes glajchu vídáme na novotou svítících krovech jako symbol

úspěšného dokončení tesařských prací. Čerstvý stromek měl nepochybně chránit dokončené dílo před úderem blesku či požárem.

Leč vraťme se opět k roku 2011. V datu, které kopírovalo třísté výročí založení původní stavby, byl posvěcen či požehnán základní kámen nové kaple. Na pozvánce stál text: Muzeum a galerie v Mariánské Týnici si dovoluje Vás pozvat na slavnostní posvěcení základního kamene k první kapli východního ambitu, které se bude konat 7. 7. 2011 v 11 hodin dopoledne. Její dostavba podle projektu Jana Blažeje Santiniho a ing. Jindřicha Rineše bude zahájena ve výroční den, kdy před 300 lety položil a vysvětil opat Evžen Tyttl základní kámen ke kostelu Zvěstování Panny Marie. Obřad konsekrace provede Pavel Vrbenský, kralovický farář.

Malý slavnostní obřad se odehrál v kostele Zvěstování Panny Marie. Místo nebylo zvoleno náhodou. Kámen z pískovce s datem 7. 7. 2011 byl umístěn pod fresku zobrazující setkání Mojžíše s Bohem v keři ohnivém. Mojžíš pokorně klečí, u bosých nohou zuté opánky. Ty symbolizují úctu k svatému místu, k místu zázraků. Obřadu se účastnili především lidé spjatí svojí prací s obnovou Mariánské Týnice. Vedle základního kamene stála váza s lilii, květinou, již archanděl Gabriel podával Panně Marii, když jí zvěstoval, že se stane matkou syna Božího. Lepší symbol a místo pro základní kámen bychom v celém kostele nenašli. Při obřadu si nepochybně všichni přítomní uvědomili, že prožívají jedinečný okamžik,

který odstartoval další etapu obnovy Mariánské Týnice a naplnění původní ideální vize geniálního architekta Jana Blažeje Santiniho. Bývalo zvykem, že v den posvěcení kostela byly udíleny významné odpustky. Snad bude odpuštěna současným stavitelům odvaha dát Mariánské Týnici ideální podobu. Posvěcený, nový kámen zatím čeká v kostele na své usazení. Jeho přesně stanovené místo se nachází úhlopříčně k původnímu

kameni v kapli na severovýchodní vnitřní straně. Bude osazen do stěny tak, aby bylo datum vidět. Místo pomohl stanovit matematickou metodou Ladislav Moučka. Nový ambit, zrcadlová kopie již stojícího, je rodícím se zázrakem. Snad se za něj přimluvil v nebi profesor Mojmír Horyna, který v lednu 2011 zemřel. Patřil k velkým zastáncům obnovy Mariánské Týnice, již považoval za skvost evropské barokní architektury.

Počátky výzkumů mohyl na Plzeňsku

Dějiny archeologického bádání na severním Plzeňsku

Martin Čechura

"Mohyla! Kdekoliv se vyskytne toto vzácné jméno staroslovanské, znamená vždy místo hlubokého smutku, hojně zavlažené slzami někdy pozůstalých, kteří v lůno matky země pochovali zbytky osoby milé a drahé, ana často velmi vzácná byla. Na místě posvátném, obyčejně nedaleko živého potoka, vykopán byl rov, někdy mělký, jindy hlubší, do něhož položeny pak byly buď tělesné zůstatky celé, buď po spalné oběti už jen prach a popel v osudí popelném - toto i ony velmi často obloženy a přikryty byly kameny, po případě i mohutnými plotnami kamennými, alespoň na vnitřní straně přitesanými. Zřídka kdy položeny jsou zbytky na silné prkno; koryt na místě rakví, vydlabaných v kmen a přikrytých rovněž prknem, při tomto způsobu pohřbívání u nás dosud zjištěno nebylo."

Josef Smolík: *O mohylách zejména ejpovických*, str. 49.

Vydání prvního systematického přehledu pravěkých dějin od Jana Erazima Wocela, o kterém jsme psali ve VS 2/2011 (str. 12–15), se stalo skutečně přelomovým mezníkem v dějinách archeologického bádání. Od 70. let 19. století se začala utvářet činnost nové generace badatelů. Stále se ještě jednalo o poučené amatéry (soustavné studium archeologie - i přes jmenování J. E. Wocela univerzitním profesorem bylo ještě hudbou daleké budoucnosti), avšak jejich

terénní výzkum byl již postaven na vědecké bázi. Na rozdíl od romantických představ Václava Krolmuse či Františka Petery Rohoznického již mají tyto archeologové realističtější představy o chronologii a funkci dochovaných památek. Terénní výzkum však ještě - až na výjimky - neodpovídal současným požadavkům. Jen malá pozornost byla věnována nálezovým okolnostem, hlavní a často jediná snaha vedla k získání zajímavých artefaktů. Mezi ně patřily

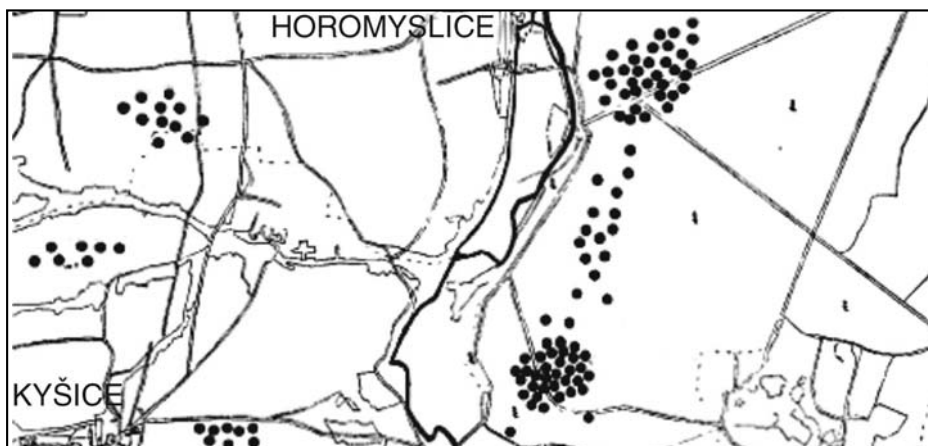
zejména předměty z barevných a drahých kovů a případně ještě celé nádoby. Zlomky keramiky, stejně jako lidské či zvířecí kosti zatím unikaly pozornosti.

V průběhu poslední čtvrtiny 20. století se pozornost archeologů v západních Čechách obrací od hradišť k další kategorii nemovitých památek - k mohylám. Mohylové násypy, hojně dochované v rozlehlých lesích, nemohly uniknout pozornosti. Navíc jejich rozkopávání přinášelo velké množství cenných a zajímavých nálezů, a proto můžeme v tomto období hovořit doslova o mohylové horečce. Naprostá většina existujících mohylníků byla zcela či alespoň zčásti prokopána, byť ne o všech výzkumech se nám dochovaly zprávy.

V blízkém okolí Plzně patřil mezi nejaktivnější badatele důlní úředník z Ejovic František Křikava. K jeho životu a profesní kariéře nemáme žádné informace; pravdou však je, že této zajímavé osobnosti nebyla zatím

věnována žádná pozornost. V 70. a 80. letech 19. století objevil a prozkoumal řadu mohylníků po obou stranách horního toku řeky Berounky. O svých výzkumech zanechal pouze jedinou, nepřilíh podrobnou zprávu v časopise „Památky archaeologické a místopisné“ z roku 1884 a rukopisnou mapu z roku 1880, uloženou dnes v Západočeském muzeu v Plzni. První z těchto mohylových pohřebišť se nacházelo v Ejpovicích - Kokotsku (okres Rokycany). Z celkového počtu 123 mohyl jich prozkoumal 82. Společníkem a „odborným dozorem“ mu byl Josef Smolík, přední člen pražského archeologického sboru. Prozkoumané mohyly rozdělil do čtyř skupin podle konstrukce i složení hrobové výbavy. Několik posledních mohyl zkoumaly ještě v 50. letech 20. století dr. Rybová a Šaldová z Archeologického ústavu v Praze.

Další z pohřebišť, které F. Křikava v povodí Klabavy prozkoumal, se nacházelo v Horomyslicích (103 mo-

Plán mohylových pohřebišť v okolí Horomyslic. Kreslil František Křikava kolem roku 1880, doplnil F. X. Franc (Rybová-Šaldová, 1958, s. 349).

hyl, prozkoumáno 38). Již na okrese Plzeň-sever se nacházela rozsáhlá nekropole mezi Dýšinou a Kyšicemi. V Dýšině prozkoumal celkem 8 mohyl, s velkým kamenným věncem a až 2 m vysokým hlinitým náspem. Všechny mohyly obsahovaly žárové pohřby, řadu nádob a množství bronzových artefaktů. Mezi Dýšinou a Kyšicemi pak rozpoznal čtyři další mohylníky. Zajímavé je, že již v době Křikavova výzkumu byla velká část mohyl poničena či prokopána; o těchto zásazích se však nedochovaly žádné konkrétní informace. Víme jen, že některé náhodné nálezy si odnášeli domů obyvatelé sousedních vesnic; jen vzácně se však podařilo je zdokumentovat či získat pro muzejní sbírky.

Ačkoliv Křikavův způsob výzkumu se asi příliš nelišil od vykopávek jiných kolegů, nedočkal se později příznivého ohodnocení. Když o nějakou dobu později zkoumal stejná pohřebiště F. X. Franc, žehral na značné poničení mnoha mohyl Křikavovým výzkumem; přesto však z řady z nich získal ještě další nálezy. Ještě příkrěji se vyjádřil další z jeho následovníků, tajemník městského muzea v Plzni Fridolín Macháček:

„V době do roku 1888 kopal v okolí Ejpovic a Kyšic horolezec Křikava za pomoci prof. J. Smolíka a bohaté výkopy svoje uložil ve sbírkách historického musea. Avšak ani jeho metoda nedostačila, zejména zachování keramiky (střep) nevěnoval náležitou pozornost, a zdá se, že nevypracoval ani dostatečných plánků jednotlivých mohyl. Kuratorium musejní r. 1888 zakročilo u městské rady, aby Křikava

svoje vykopávky zastavil.“

Do jaké míry byl tento postoj způsoben úrovní Křikavova výzkumu, nebo zda zde hrála roli osobní antipatie a pocit konkurence, nevíme; je to však zajímavý námět pro další bádání.

Jiným badatelem, který se věnoval archeologickým výzkumům v okolí Plzně, byl Josef Šobr. Kromě stručného popisu raně středověkého hradiště v Bukovci patří k jeho největším objevům průzkum mohylového pohřebiště v lese „Kyjov“ nedaleko Malesic v roce 1864. Zde se nacházelo více než 60 mohyl. Kromě hlavní skupiny tu byly i dvě malé skupinky dvou a pěti mohyl, vzdálených od hlavní skupiny. Šobr otevřel a prozkoumal několik mohyl, aniž však uvedl jejich počet a polohu. Podle stručné zprávy o výzkumu, otištěné v „Památkách archeologických“, se tu nacházely dva druhy mohyl. Jedna skupina se vyznačovala kamenným věncem a hlinitým náspem. Do středu mohyly byla umístěna keramická nádoba s žárovým pohřbem; násyp byl průběžně zpevňován kamennými kruhy. Pro druhý typ mohyl je příznačný kamenný plášť, překrývající celou plochu náspu. Z hrobu byly získány keramické nádoby. Na svou dobu netypickým nálezem byly roztroušené pecky. Stejně pohřebiště zkoumal za nejasných okolností i hrabě Erwin Schönborn, majitel panství. Jeho dělníci bez jakéhokoliv odborného dozoru otevřeli asi 40 mohyl, aniž by provedli jakoukoliv, byť stručnou dokumentaci. Několik zde získaných předmětů bylo představeno na schůzi archeologického sboru, do muzejních sbírek však

uloženy nebyly. Až v 60. letech 20. století se podařilo dr. Evě Čujanové-Jílkové objevit několik předmětů označených „Unterkijov gefunden 1880“ v bývalé archeologické sbírce hraběte Valdštejna, která se po roce 1945 dostala do Archeologického ústavu v Praze. Jednalo se o několik nádob, bronzové jehlice, náramky, závěsky, hroty šipek a korálky. Spíše epizodicky zasáhl do archeologie František Pecháček, v letech 1873–1888 purkmistr města Plzně. V roce 1866 prozkoumal část mohylo-

vého pohřebiště Černá Myť nedaleko Zábělé a kopal i někde v lesích okolo plzeňské čtvrti Bory. Drobné archeologické výzkumy na Černé Myti a na hradišti v Bukovci prováděli i Josef Strnad a Antonín Baum.

Nejvýznamnější osobností, která výrazně ovlivnila výzkum mohyl nejen v západních Čechách, byl František Xaver Franc, valdštejnský zahradník na zámku Kozel a později kustod archeologické sbírky plzeňského historického muzea.

Literatura:

Čujanová-Jílková, E. 1965: Nově objevené nálezy z mohylového pohřebiště v Malesicích „Kyjově“. Archeologické studijní materiály 2, 67–70.

Kříkava, F. - Smolík, J. 1884: Mohyly v okolí řeky Klabavy. Památky archeologické a místopisné 12, s. 289-300, 343–358.

Macháček, F. 1909: Městské historické muzeum v Plzni, jeho vývoj a jeho úkoly. Sborník městského historického muzea v Plzni 1, s.

Rybová, A. - Šaldová, V. 1958: O pohřebním ritu milavečské kultury v západních Čechách. Památky archeologické 49, s. 348–411.

Sklenář, K. 1990: Vývoj archeologického výzkumu na Plzeňsku. In: Příspěvky k archeologii západních Čech. Zprávy čs. Společnosti archeologické - Supplement 1. Praha, s. 4–6.

Smolík, J. 1881: O mohylách zejména ejpovických. Památky archeologické a místopisné 11, s. 49–60.

Šobr, J. 1865: Žaroviště v Kyjově u Plzně. Památky archeologické a místopisné 6, s. 116.

Kožlanské loutkové divadlo

Bohumil Vondrášek

Která dětská dušička by nepodlehla podmanivému kouzlu loutkového divadla. Tak tomu bylo i v dobách našeho dětství, které jsme prožívali za války, která přinášela mnohá lidská utrpení. Ale opět se našli lidé, kteří byli schopni pro dětskou tvář a dětský úsměv něco udělat, aby dět-

ská dušička nebyla ošizena. A tak se dalo dohromady pár zapálených lidí, kteří vdechli život loutkovému divadlu v Kožlanech.

Za války, kdy česká národní kultura byla Popelkou, kdy v Kožlanech bylo pouze jedenáct rozhlasových přijímačů, televize ještě nebyla a činnost

*Na fotografii zleva G. Babor,
J. Řeňč, V. Bubeníček,
T. Baborová a M. Řečová.*

ochotnického divadla byla potlačena, se první představení loutkového divadla pro děti konalo více méně jako soukromá záležitost v bývalém Pátkojc mlýně (dříve Žaloudkojc) na Javornici, u Bubeníčků. Václav Bubeníček byl původem rodilý Pražák, který se dříve zabýval výrobou sportovního a tělocvičného náradí v Praze a byl spřízněný se známým českým malířem Bubeníčkem, který také často ve mlýně pobýval. Pátkův mlýn pan Bubeníček koupil od města Kožlan v roce 1936, kdy k mlýnu náležel ještě rybník s náhonem a několik strychů polí, luk a pastvin, které později také obdělával. Byl to městský společenský člověk, kulturně založený s velkým rozhledem, který se rozhodl

ze zdravotních důvodů usadit s rodinou ve mlýně, kde nebyla ani elektřina a žít tam prostým životem uprostřed přírody.

Václav Bubeníček se zakrátko stává v Kožlanech známou osobou, se kterou se lidé často setkávají jak jede s koněm a bryčkou na nákup do městečka. S opratěmi chodil podle vozu místo vlevo stále po pravé straně a každý na první pohled poznal, že nemá s venkovem nic společného. Ale fandil kultuře a loutkovému divadlu a byl první, který ve válce začal pro kožlanské děti divadlo hrát. Ale snad pro přílišnou vzdálenost přes les nebo snad proto, že se v tu dobu ve mlýně skrýval muž hledaný gestapem a nedaleko ve Štamberkojc chatě byli ukryti dva parašutisté, bylo loutkové divadlo přestěhováno od Bubeníčků do kožlanské hájovny k panu hajnému Řeňčovi, který potom se svoji rodinou a s rodinou Gustava Babora z Kožlan (jejich manželky byly sestry) a s panem Bubeníčkem divadlo celou válku provozovali.

I když nemělo loutkové divadlo licenci na provozování, navštěvovali jsme jej každou neděli odpoledne a těšili jsme se vždy na zimu až napadne sníh, a budeme si opět prošlapávat cestičku hlubokým sněhem do hájovny. Kolik krásných zážitků jsme prožívali při cestě celí zasněžená a zkoulovaná. A tak jsme pak přicházeli k paní Řeňčové do hájovny, která nás již čekala s teplým lipovým čajem a pro nejmenší i s bábovkou. Potom jsme si v kuchyni posedali na připravená prkna a dychtivě čekali s napětím na svoje hrdiny.

Nejvíce jsme se těšili na pana

Hynka Střelu, který někdy doprovázel děj hudbou na housle, které si sám vyrobil. On v hospodě hrál nejraději dupák „Žij blaze v té Praze“. Byl pozoruhodnou postavičkou městečka Kožlan. Měl hezkou ženu Amálku a jednou nám předváděl jak bojoval u Solferina a byl by přitom málem zapíchl šavlí pana Kramatu, který mu přinesl naklepanou kosu. Uctíval s pietou českou historii a měl v průjezdu rozvěšeny, vedle žebřin, několika řadami obrazy zobrazující slávu českého národa. Měl tam Věštbu kněžny Libuše, statečného Horymíra, Praotce Čecha na Řípu, Poselstvo u Přemysla oráče, Oldřicha s Boženou u potoka, Knížete Břetislava jak unáší Jitku z kláštera, Husa před koncilem, Jiříka z Poděbrad, Žižku s palcátem na koni a mnoho dalších a nechyběl ani obraz jak sv. Prokop s čertem orá. Při výuce dějepisu jsme se tam chodili dívat s panem učitelem, abychom měli o dějinách jakousi představu. Pan Střela byl velký čtenář, písmák a fantasta a proto jsme se všichni na něho těšili a procítěně jsme sledovali s jeho hudbou některá loutková dramata. Někdy hrál tak procítěně, až mu struny praskaly.

Líbili se nám nekoordinované pohyby loutek, které měly zvláštní komický půvab. Sebelepší komik nemohl rozzářit lépe dětské oči a tváře jako Škrhola, který vyhrožoval silným hlasem a třepal výhružně na hlavou svoji holí na všechny strany, aby jí pak s velkým hřmotem pustil na zem. Nebo urputný boj rytířů s třeskotem mečů, kdy vítězství nad nepřítelem bylo zdůrazněno ještě zalehnutím loutky na důkaz totální porážky. Právě ta nedo-

konalost pohybu loutek a někdy i nedokonalost děje samotného nás nutila k přemýšlení. Proto loutkové divadlo bylo pro nás tak přitažlivé a bude pro děti stále nezastupitelné.

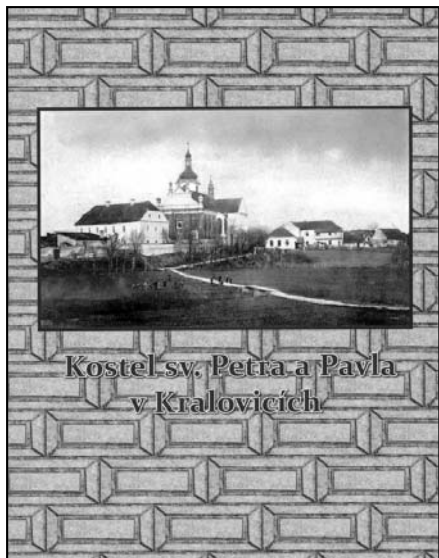
Záslouhou režiséra pana Bubeníčka a ostatních účinkujících mělo loutkové divadlo bohatý repertoár, kde nechyběly ani hry Posvícení v Hudlicích, Čert a Káča, Oldřich a Božena, Jan Hus před koncilem a některé ostatní obrozenecké hry. A přestože uplynulo od té doby více než půl století, dodnes někteří vzpomínáme na vystoupení Kašpárka v jeho hře s odvážnými slovy: „V Čechách, v Slezsku na Moravě my si ruce podáme i kdyby sám rarach volal vzdejte se, my se nevzdáme.“ Na tehdejší dobu příliš odvážný monolog. Neboť v té době Velkoněmecká Říše opravdu vítězila na všech frontách, kdy všechny volné plochy, ploty, zdi, ale i lokomotivy byly zdobeny bílým velkým písmenem „V“ na počest vítězství (= Viktoria - vítězství).

Na zpáteční cestě z divadla jsme napodobovali hrdiny z loutkových her, koulovali děvčata a prováděli průzkum okolního terénu. Na jaře jsme jezdili na ledových krách na rybníčku, v hliništi u cihelny, a někdy jsme se zatoulali i na Šibeničák a židovský hřbitov. Byla to romantika uprostřed básnického světa a válečných hrůz, kterou nám vytvářeli dospělí bez jakéhokoliv nároku na odměnu, aby nás uchránili od všech špatností světa. Proto naše dětské vzpomínky z válečných let jsou tak krásné, protože nás všichni bez rozdílu chránili a podvědomě cítili bezbrannost našeho dětství.

Vážení čtenáři	2
Upozornění na otevírací hodiny v knihovně	2
Zajímavosti obrazem	3
Nový knižní titul	4
<i>/Miroslav Oliverius</i>	
Ohlédnutí za rokem 2011	6
<i>/Jiří Fák</i>	
Kroniky jako střípek do mozaiky „velké“ historie	7
<i>/Miroslav Hus</i>	
Soutěž o nejlepší kroniku Plzeňského kraje	10
<i>/Jana Dienstpierová</i>	
Odznaky ve sbírce muzea	11
<i>/Jiří Fák</i>	
Kaple Obětování Páně	15
<i>/Irena Bukačová</i>	
Počátky výzkumů mohyl na Plzeňsku	19
<i>/Martin Čechura</i>	
Kožlanské loutkové divadlo	22
<i>/Bohumil Vondrášek</i>	

ilustrace na obálce: Nadryby, trojboká barokní kaple sv. Antonína z roku 1725, postavená podle plánů J. B. Santiniho.

Publikace k prodeji

KOSTEL SV. PETRA A PAVLA V KRALOVICÍCH

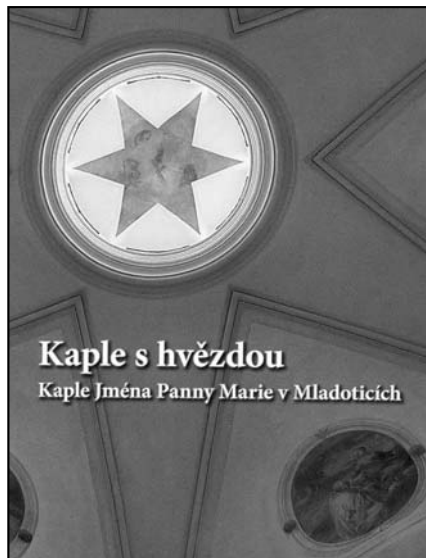
Text: Irena Bukačová

Vydalo Muzeum a galerie severního Plzeňska v Mariánské Týnici a Občanské sdružení Gryspek pro záchranu kostela sv. Petra a Pavla v Kralovicích ve spolupráci s Nadačním fondem Mariánská Týnice v roce 2010. Formát 145x209 mm
ISBN 978-80-87185-11-7
Cena Kč 150,-

KAPLE S HVĚZDOU KAPLE JMÉNA PANNY MARIE V MLADOTICÍCH

Text: Irena Bukačová

Foto: Dagmar Hamsíková,
Jindřich Kovařík, Václav Podestát
V roce 2010 vydal Nadační fond Mariánské Týnice, Muzeum a galerie severního Plzeňska v Mariánské

Kaple s hvězdou

Kaple Jména Panny Marie v Mladoticích

Týnici a obec Mladotice za podpory Plzeňského kraje ke 300. výročí vysvěcení kaple Jména Panny Marie v Mladoticích.

Formát 145x209 mm

ISBN: 978-80-87185-12-4

Cena Kč 50,-

PAMĚŤ KRAJINY I - VI

Již šestisvazkové dílo (nejnověji Útersko a Bezvěrovsko) je věnováno drobným památkám vybraných regionů severního Plzeňska. Je katalogem památek, které zanechaly generace předků žijící zde po staletí.

Texty Irena Bukačová, Jiří Fák

Fotografie Jiří Fák, Václav Podestát,
Hedvika Smejkalová

Cena za každý díl 250 Kč.

VLASTIVĚDNÝ SBORNÍK

- čtvrtletník pro regionální dějiny severního Plzeňska -

Vydává M&G v Mariánské Týnici. Redaktor Václav Podestát.

*Adresa redakce: Muzeum a galerie severního Plzeňska v Mariánské Týnici,
331 41 Kralovice, tel.: 373 396 410, e-mail: info@marianskatynice.cz, IČO: 368 563.*

Registrováno Ministerstvem kultury České republiky MK ČR E 12301.

*Cena jednoho výtisku pro předplatitele 10,- Kč, roční předplatné 40,- Kč a poštovné.
Vychází 4x ročně. ISSN 1801-0032.*